

על הפסח והגאולה

פסח הוא חג הגאולה, הגאולה הראשונה אשר עיצבה את זהותנו ומהותנו עד עצם היום הזה. שלושת הסמלים המרכזיים שבסדר הפסח "פסח, מצה ומרור" מבטאים את שלושת ממדי החג: הדתי, הלאומי והחברתי. יציאת מצרים היוותה מהפכה דתית, מרד נגד האלילות ומאבק עם פרעה התופס את עצמו כאל. יציאת מצרים מהווה אכן, מאורע יסוד באמונה הישראלית, והיא מסומלת על ידי קרבן הפסח. המצה מייצגת את המהפכה הלאומית, את הקריאה 'שלח את עמי', שחרור העם מעול זרים. המרור הנטבל בחרוסת מסמל את השעבוד החברתי. פסח הוא חגם של עבדים משתחררים.

השפה העברית מכירה שלוש מלים נרדפות: חרות, חופש ודרור. שתיים מאלו הפכו שמות של תנועות: 'חרות' לשם של מפלגה לאומית, 'דרור' לשמה של תנועת נוער ציונית-סוציאליסטית. אין ספק שבאופן אינטואיטיבי באו כאן לידי ביטוי הגוונים העדינים שבמלים הנרדפות. 'דרור' מבטאת את שחרור העבדים וגאולת האדמות (ויקרא כח, י). 'חרות' היא קודם כל חרות לאומית, שחרור מעול זרים. ל'חופש' מתווסף גוון דתי. לאדם יש בחירה חופשית. שלא כמו בעולם האלילי, על פי היהדות, האדם אינו כלי משחק פסיבי בידי שרירות הגורל, ושלא כדברי מדענים או פסבדו-מדענים, הוא אינו כבול בשרשראות האסטרולוגיה, המבנה ההורמונלי, התורשה הגנטית. בכך הוא שונה מכל יצור אחר בעולם, חיה, רובוט ואפילו מלאך.

האם אלו כל ממדי הגאולה? האם שכחנו גאולות קטנות להם או זקוקים לפני הגאולה האחרונה? אכן, בכתבי האר"י מצאנו כתוב: "זוה סוד פסח – פה סח". לכאורה לפנינו עוד דרש מוזר התואם את מבוכי הגיונגל של הקבלה הלוריאנית, דרש עבורנו יישאר חסר משמעות. אכן כך! ולמרות זאת נראה לי, שמפסגת עולמם המיסתורי והמרוחק הם הצביעו על גאולה נוספת. זאת גאולת העשוקים, העשוקים על ידי הבדידות. בדידות זאת באה לידי ביטוי בטרגדיית האלם, באי קיומו של בן/בת-שיח, באי אפשרותו של דו-שיח. הגאולה מהאלם, היא ממד חדש של הציפייה האנושית. זהו אולי ממד משני. פתרון הרעב, על כל גווניו, והעבדות על כל פרצופיה, קשים יותר. ולמרות זאת האלם, הוא לפעמים אישי ועמוק יותר מאשר הממדים האחרים.

הקב"ה פסק ש"לא טוב היות האדם לבדו". הוא רצה להציל את האדם מהבדידות ויצר את הזוגיות ואת החברה. יצר 'יחד' שאינו מיועד למטרות פרגמטיות, אלא מהווה ערך כשלעצמו. האפשרות לצאת מהבדידות קיימת. והנה, פרדוכס! ה'לבדו' הגדול ביותר מתבטא בבדידות האדם בקולנוע מלא או בין ההמונים במרכזי קניות, בדידות אשה או איש בתוך הזוגיות, בדידותו של ילד בכיתה. "דָאָגָה בָּלֵב אִישׁ יִשְׁחָנָה". אומר הפסוק הקלאסי במשלי (יב, כד). ר' אמי ורבי אסי התווכחו על משמעותו (סוטה מב ע"ב): "חד

אמר ישחנה [יסיר אותה] מדעתו וחד אמר ישחנה לאחרים". כיצד אפשר להשתמש בעצה זאת, כאשר הדאגה היא הבדידות?

אך לא רק הפרט, האדם ככלל, האנושות כולה עומדת בפני שאלת הבדידות. האם היא בודדת בקוסמוס אילם? מאחורי ענני כבוד, האם אנו מסוגלים להגיע אליו? האם מסוגל האדם להתפלל לא-להים. האם דו-שיח אתו אפשרי?

הרעיון הקבלי רומז לנו שגאולה פירושה גם 'פה-סח', שחרור הדו-שיח. מעתה עלינו להבין גם את המשמעות הקיומית של 'מצרים' שאיננה אלא 'מיצר-ים'. המקובלים דברו על 'מיצר הגרון', בתרגומי מיצר אובייקטיבי של הדושיח. אלא שקיים גם מיצר "ים החכמה" הקבלי, המיצר שלא מאפשר לנו להבין את עצמנו ולא את אחריותנו העלולה הגורמת לפעמים לנעילת שערי הדו-שיח. המיצר הקבלי השלישי הוא מיצר השכינה, שמצירה את דרכנו להגיע להקב"ה. לפי השל"ה בפירושו להגדה, דברינו בסדר פסח באים ליצור "דביקות בינו יתברך לבינינו", או אז "מסתלק החשך והענן המפסיקים ומבדילים בינו לבינינו. זוהי הגאולה האמיתית, כי אז יתגלה לנו הוא לנו לא-להים". אל החושך התיאולוגי הזה, המתייחס למרחק ההכרחי בינינו לבין הקב"ה, מתסווף חושך מצרים עליו עלינו להתגבר: "וַיְהִי חֹשֶׁךְ אַפְּלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם... לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו". שעת 'יציאת מצרים' הייתה אחת מאותם הרגעים בהם ברק מאיר את החושך, רגעים שבגינם אנו מסוגלים לשוחח עם הקב"ה ולשוחח עם אדם אחר.